

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

¹ Національний університет водного господарства та природокористування

Анотація: У статті досліджено сутність та значення інноваційних процесів у сфері освіти в контексті формування конкурентоспроможності економіки та забезпечення економічної безпеки держави. Визначено основні напрями освітніх інновацій, зокрема цифровізування освітнього процесу, використання штучного інтелекту та аналітики даних, розвиток дистанційних і змішаних форм навчання, інтеграцію освіти, науки та бізнесу, а також модернізацію освітніх програм. Обґрунтовано, що розвиток інновацій у сфері освіти сприяє формуванню людського та інтелектуального капіталу, підвищенню продуктивності праці, розвитку інноваційної діяльності та зміцненню технологічного потенціалу економіки. Проаналізовано ключові проблеми розвитку інноваційної освіти в Україні, серед яких недостатній рівень фінансування освіти і науки, нерівномірність розвитку цифрової інфраструктури, міграція студентів і науковців та недостатній рівень комерціалізації наукових розробок. Визначено основні напрями підвищення ефективності інноваційних процесів у сфері освіти, зокрема посилення державної підтримки, розвиток цифрової освітньої інфраструктури, стимулювання співпраці між університетами, науковими установами та бізнесом, а також інтеграцію у світовий освітній простір.

Ключові слова: інноваційні процеси; освіта; інноваційний розвиток; людський капітал; конкурентоспроможність економіки; економічна безпека; цифровізація освіти; освітні технології.

INNOVATIVE PROCESSES IN EDUCATION AND THEIR IMPACT ON COMPETITIVENESS AND ECONOMIC SECURITY

Abstract: The article examines the essence and role of innovation processes in the education sector in the context of enhancing economic competitiveness and ensuring national economic security. The main directions of educational innovations are identified, including digitalization of the educational process, the use of artificial intelligence and data analytics, development of distance and blended learning, integration of education, science and business, and modernization of educational programs. It is substantiated that the development of innovations in education contributes to the formation of human and intellectual capital, increases labor productivity, stimulates innovative activity, and strengthens the technological potential of the economy. The key challenges of innovative education development in Ukraine are analyzed, including insufficient funding of education and science, uneven development of digital infrastructure, migration of students and researchers, and a low level of commercialization of scientific research results. The main directions for improving the effectiveness of innovation processes in education are determined, including strengthening state support, developing digital educational infrastructure, stimulating cooperation between universities, research institutions and business, and integration into the global educational space.

Key words: innovation processes; education; innovative development; human capital; economic competitiveness; economic security; digitalization of education; educational technologies.

Сьогодні освіта відіграє ключову роль у розвиванні інноваційного потенціалу суспільства, починаючи від формування, реалізування і завершуючи його відтворенням. Особлива увага акцентується на необхідності оперативної відповіді на динамічність науки, технологій, виробництва, бізнесу, зокрема в реформуванні освітньої системи, здатності освіти формувати, розвивати інтелектуальний капітал, створювати інноваційні засади розвитку економіки України. Побудова незалежної держави, яка захищає власні національні інтереси, повинна обов'язково передбачати акцентування саме на освіті як на ключовому векторі, на її безперервності, різноманітності, базуючись на демократичних, гуманістичних цінностях. Відповідно, необхідними стають прогресивні, адаптивні освітні, управлінські технології [1; 3; 4].

І саме знання, інновації стають визначальними чинниками економічного зростання,

формування конкурентних переваг, забезпечення економічної безпеки держав. Адже, саме освіта відіграє ключову роль у формуванні людського капіталу, який є основою інноваційного розвитку, технологічного прогресу. Саме тому модернізування освітніх систем, активізування інноваційних процесів у сфері освіти набувають стратегічного значення для соціально-економічного розвитку країн.

Більшість досліджень лежить у площині впливу інновацій на економічну безпеку підприємництва [1; 2; 5; 6]. Тому актуальним напрямком виступають дослідження інноваційних процесів саме у сфері освіти, їх вплив на конкурентоспроможність та економічну безпеку.

А для України питання інноваційного розвитку освіти є особливо актуальним за умов військових, економічних викликів. Забезпечення високої якості освіти, інтегрування до світового освітнього простору, розвивання цифрової інфраструктури, запровадження сучасних освітніх технологій є необхідними передумовами підвищення рівня конкурентоспроможності економіки, зміцнення економічної безпеки держави.

Інноваційні процеси у сфері освіти представляють собою «комплекс змін, спрямованих на вдосконалення освітньої діяльності, підвищення рівня ефективності навчального процесу, забезпечення відповідності освіти потребам сучасної економіки» [3; 4]. Вони охоплюють створення та впровадження нових освітніх технологій, методів навчання, організаційних моделей, управлінських рішень.

Основними напрямками інновацій у сфері освіти є наступні:

- цифровізування освітнього процесу (використання цифрових платформ, електронних навчальних ресурсів, хмарних технологій та систем управління навчанням значно розширює можливості доступу до освіти та підвищує ефективність навчального процесу);

- використання штучного інтелекту, аналітики даних (інтелектуальні системи підтримки навчання дозволяють адаптувати освітні програми до індивідуальних потреб студентів, підвищити ефективність засвоєння знань);

- розвивання дистанційного, змішаного форм навчання (онлайн-освіта створює нові можливості для доступу до знань та сприяє інтеграції національних освітніх систем у глобальний освітній простір);

- інтегрування освіти, науки, бізнесу (співпраця університетів із підприємствами сприяє розвитку інноваційної діяльності, комерціалізуванню наукових результатів, підготовці фахівців, які відповідають потребам ринку праці);

- модернізування освітніх програм (освітні програми повинні постійно оновлюватися відповідно до технологічних змін, потреб економіки).

Звісно, що освітні інновації чинять суттєвий вплив на конкурентоспроможність економіки. Адже інновації у сфері освіти безпосередньо впливають на формування людського капіталу, який є ключовим фактором економічного розвитку. Високий рівень освіти населення сприяє підвищенню рівня продуктивності праці, розвиванню інноваційної діяльності, зростанню технологічного потенціалу економіки, підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємств тощо.

Країни із високим рівнем інноваційності освіти, як правило, демонструють більш високі темпи економічного розвитку та мають сильні позиції на глобальному ринку [1; 3; 4]. Інвестування розвитку освіти сприяє формуванню інтелектуального потенціалу, який є основою інноваційної економіки.

Слід також констатувати, що економічна безпека держави значною мірою залежить від рівня розвитку людського капіталу, здатності економіки адаптуватися до глобальних викликів [1; 2; 4; 5; 6]. Інноваційний розвиток освіти сприяє формуванню висококваліфікованих фахівців, підвищенню технологічної незалежності держави, зміцненню науково-технічного потенціалу, зниженню ризиків відтоку інтелектуального капіталу.

За сучасних умов глобальної конкуренції держави активно інвестують до розвитку освітніх систем, розглядаючи освіту як стратегічний ресурс забезпечення економічної безпеки, як наслідок, і національної безпеки.

Для України розвиток інноваційної освіти має особливе значення, оскільки сприяє

формуванню нової моделі економіки, орієнтованої на знання, інновації, високі технології та забезпечення необхідного рівня економічної та національної безпеки.

Як показало дослідження, основними проблемами розвитку інновацій (попри значний їх потенціал) у сфері освіти сьогодні виступають такі: недостатній рівень фінансування освіти, науки, нерівномірний розвиток цифрової інфраструктури, недостатнє інтегрування освіти, науки, бізнесу, мігрування студентів і науковців, низький рівень комерціалізації наукових розробок тощо.

Подолання зазначених вище проблем потребує формування ефективної державної політики у сфері інноваційного розвитку освіти.

Ключовими напрямками підвищення рівня ефективності інноваційних процесів у сфері освіти є збільшення інвестицій у розвиток освіти та наукових досліджень, розвиток цифрової освітньої інфраструктури, стимулювання співпраці між університетами, науковими установами, бізнесом, модернізування освітніх програм відповідно до сучасних потреб ринку праці, підтримка міжнародної академічної мобільності та інтеграції у світовий освітній простір.

Отже, робимо висновки, що інноваційні процеси у сфері освіти є важливим чинником формування конкурентоспроможної економіки, забезпечення економічної безпеки держави. Впровадження сучасних освітніх технологій, розвивання цифрової інфраструктури, інтегрування освіти, науки, бізнесу сприятимуть підвищенню рівня якості підготовки фахівців, формуванню інтелектуального потенціалу країни.

Саме інноваційна освіта створює передумови для розвивання економіки знань, підвищення рівня продуктивності праці, зміцнення позицій держави у глобальній економіці. Водночас, ефективність інноваційних процесів у сфері освіти залежить від рівня державної підтримки, розвитку науково-дослідної діяльності, рівня інтегрування освітньої системи до міжнародного науково-освітнього простору.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення економіко-математичних моделей оцінювання рівня впливу інновацій у сфері освіти на економічне зростання, економічну безпеку держави та зворотній вплив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабан М.П., Мараховська М.М., Воскобійник С.Я. Інноваційні стратегії в підприємстві вплив на конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу. Академічні візії

№ 37. 2024. С. 1-10

2. Вербівська Л.В. Розвиток інноваційних технологій та конкурентоспроможність підприємства: економічні аспекти безпеки. Економіка та суспільство. Випуск 64. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4223/4150>

3. Журавель Ю.В. Управління конкурентоспроможністю освітніх установ: інклюзивність, підприємництво, маркетинг. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Том 34 (73) № 3. С. 188-192.

4. Конкурентоспроможність вищої освіти в умовах інформаційного суспільства: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, доц. Н. І. Холявко. Чернігів: ЧНТУ. 2020. 2 т.

5. Неустроев Ю.Г. Роль інновацій у забезпеченні економічної безпеки. Агросвіт. № 7-8. 2021. С. 103-108.

6. Zaverbnyj A. Introduction of information technologies in international trade in the development of foreign economic activity: security aspect. Innovation and Sustainability. 2025. Vol. 5, No. 3. P. 66–78.

Миколук Андрій Миколайович, аспірант кафедри економіки, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: a.m.mykolyuk@nuwm.edu.ua

Mykoliuk Andriy M. – postgraduate student of the department of economics, National university of water and environmental engineering, Rivne, e-mail: a.m.mykolyuk@nuwm.edu.ua

